

QUALIFYING DIFFERENCES

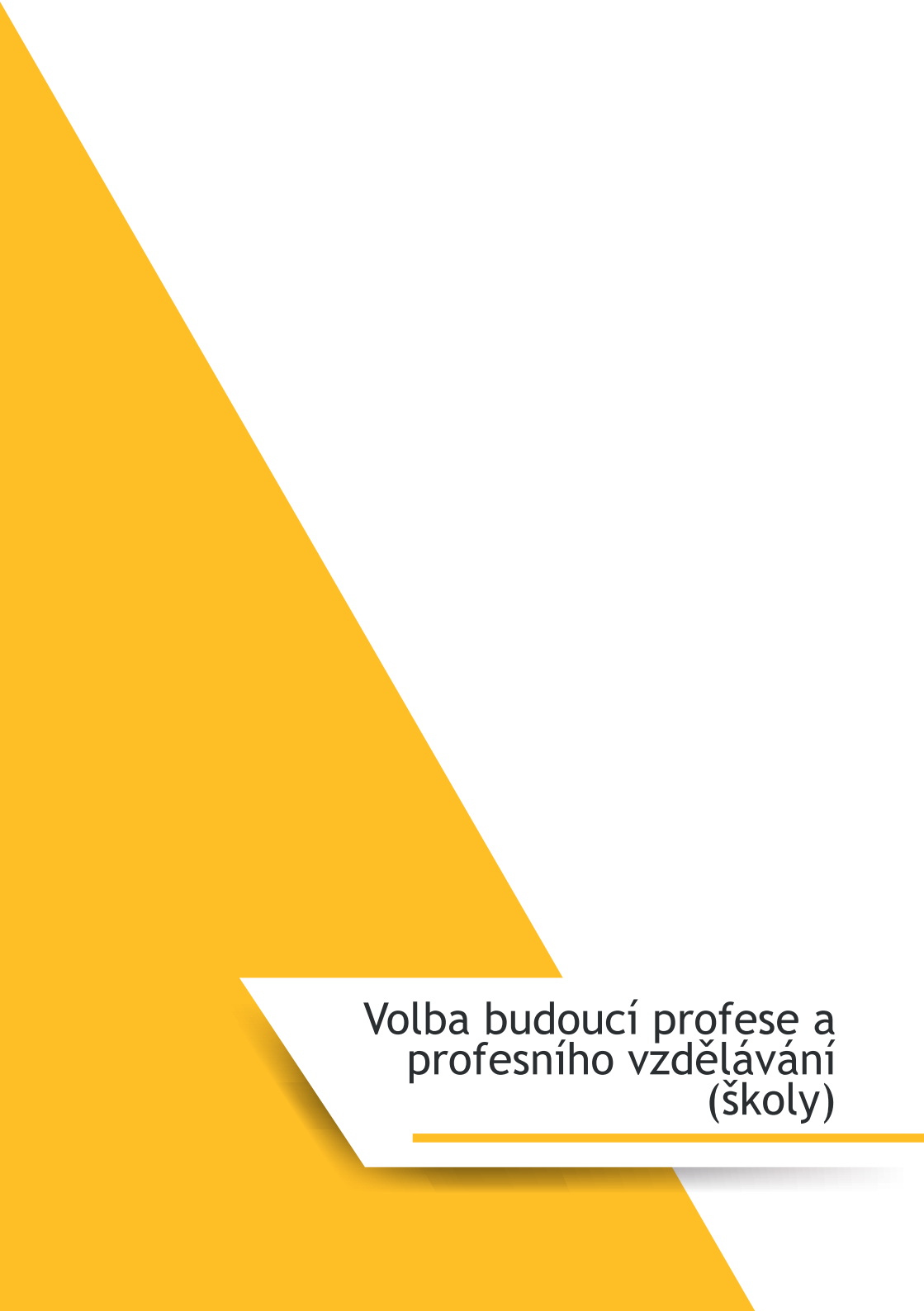

**Zpráva o podpoře
dospělým lidem
s postižením na cestě
do (světa) práce**

Masarykova Univerzita (MUNI)
Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání
Česká Republika

Obsah

Volba budoucí profese a profesního vzdělávání (školy)	1
Podpora při hledání nebo zachování práce a zvyšování šancí na pracovní uplatnění	3
Příklady dobré praxe	7
Seznam zdrojů	14

The image features a white background with a large yellow geometric shape on the left side, consisting of a triangle and a trapezoid. A white callout box with a drop shadow is positioned in the lower right, containing the text. A thin yellow horizontal line is located below the text.

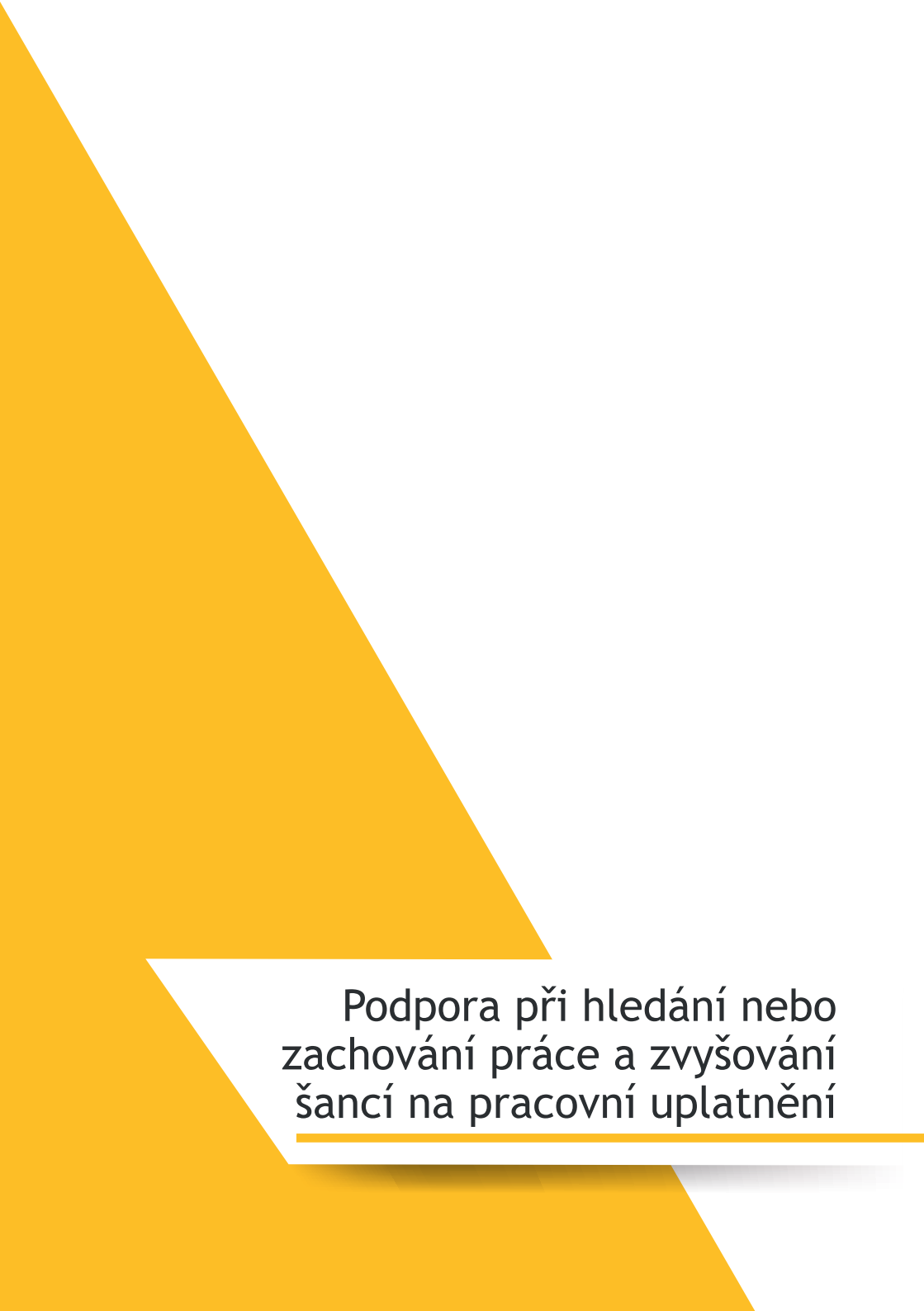
Volba budoucí profese a
profesního vzdělávání
(školy)

Klíčová slova: *poradenští pracovníci na školách, poradenská pracoviště mimo školy, kariérové poradenství při úřadech práce*

Na základních školách v České republice působí **poradenští pracovníci** (výchovný poradce, někdy školní speciální pedagog, někdy školní psycholog), kteří žákům pomáhají s volbou budoucího povolání a vhodné školy pro jejich profesní vzdělávání. Vedle toho poradí samozřejmě třídní učitelé i učitelé odborných předmětů. Ve výuce se těmto tématům věnuje kromě jiného vzdělávací oblast Člověk a svět práce. Na středních školách nebo během profesního vzdělávání se poradenství zaměřuje na uplatnění po ukončení profesního vzdělávání.

Mimo školu existují poradny jako je **speciálně pedagogické centrum** (zaměřené na děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami) nebo **pedagogicko-psychologická poradna**. Mezi jejich úkoly patří i kariérové poradenství.

Při úřadech práce existují **informační a poradenská střediska pro volbu a změnu povolání**. Poskytují žákům (učitelům a poradenským pracovníkům) informace o studijních oborech, školách a možnostech dalšího vzdělávání, o nárocích a požadavcích na jednotlivá povolání, o situaci na trhu práce v regionu i celé České republice. Provádí profesní (pracovní) diagnostiku ke zhodnocení profesních předpokladů a zjištění profesních zájmů.

The image features a white text box on a yellow background. The background is composed of several geometric shapes: a large yellow triangle on the left side, a white trapezoidal shape in the lower-left, and a yellow trapezoidal shape in the lower-right. The text is centered within the white box.

Podpora při hledání nebo
zachování práce a zvyšování
šancí na pracovní uplatnění

Klíčová slova: *tranzitní program, podporované zaměstnávání, neziskové organizace, úřad práce, pracovní rehabilitace, sociální rehabilitace, sociálně terapeutické dílny*

Pro osoby s postižením či znevýhodněním není snadné najít si a udržet si práci. Důvodů je celá řada: nízká nebo nedostatečná kvalifikace, nízké sebevědomí a zájem u uchazečů o práci, nedostatek informací, poradenských a asistenčních služeb, předsudky apod. (Procházková, L. 2015).

Na konci vzdělávání může mladým lidem se speciálními vzdělávacími potřebami (dokud jsou ještě žáci) pomoci tranzitní program. Jeho cílem je zprostředkovat zkušenost v běžném pracovním prostředí a zvýšit šance na trhu práce. Nabízeny jsou individuální praxe s podporou asistence. Tranzitní program umožňuje seznámení s prací v běžném pracovním prostředí, rozvoj dovedností a pracovních, sociálních a komunikačních kompetencí (práce na pracovišti, cesta na pracoviště, rozdělení práce, komunikace s kolegy apod.), zkušenosti posilují sebevědomí, zvyšují samostatnost a zájem o práci. Nabízí ho neziskové organizace.

Lidé, kteří jsou znevýhodnění na trhu práce (lidé s postižením, sociálním znevýhodněním, po výkonu trestu, po léčbě závislosti, lidé s nízkým či nedokončeným vzděláním apod.), potřebují specifickou, intenzivní a individuální podporu. Tu jim nabízí zejména neziskový sektor v podobě **podporovaného zaměstnávání** (supported employment).

Podporované zaměstnávání je komplex služeb, jejichž cílem je poskytnout člověku takovou podporu, aby si našel a udržel místo na otevřeném trhu práce za rovných platových podmínek. Jedná se o pomoc při získání nebo zachování zaměstnání. Podpora je individuální, osobní a průběžná a je nabízena před nástupem do zaměstnání i po nástupu.

Před nástupem se jedná o pomoc při ujasnění toho, co by člověk chtěl a mohl dělat, jak napsat životopis a motivační dopis, kde hledat práci, jak reagovat na pracovní inzerát, jak se připravit na pohovor atp. Po nástupu se může jednat o pomoc při zapracování na pracovišti v podobě pracovního asistenta v počátečním období.

Podporované zaměstnávání klade důraz na aktivní přístup člověka k vlastnímu pracovnímu

uplatnění a začlenění. V České republice existuje podporované zaměstnávání od roku 1995. První agentura se jmenovala Rytmus a vznikla v Praze. Nadále své služby poskytuje, nyní na více místech v České republice. V průběhu let vznikla řada dalších poskytovatelů podporovaného zaměstnávání. Jedná se o neziskové organizace. Některé se věnují jen určité skupině lidí, např.

Tichý svět jen lidem se sluchovým postižením, jiné cílovou skupinou omezenou nemají, např. AGAPO v Brně. Jejich role v podpoře pracovního začlenění osob znevýhodněných na trhu práce je klíčová.

Neziskové organizace nabízí lidem v období dospívání a dospělosti podporu v oblasti pracovního uplatnění, bydlení, osobnostního rozvoje a rozvoje samostatnosti a směřují ke zvýšení kvality života těchto osob i jejich rodin. Cílovou skupinou jsou lidé s postižením a lidé se sociálním znevýhodněním, pomoc a podporu nabízí neziskové organizace ale i zaměstnavatelům a rodinám osob s postižením.

Okruh podpory zahrnuje základní i specifické poradenství, podporované zaměstnávání (najít nebo udržet si pracovní místo), nácvik sociálních dovedností (vyplňování formulářů a vyřizování na úřadech, cestování hromadnou dopravou, užívání mobilního telefonu a počítače apod.), tranzitní program (seznámení s pracovním prostředím formou individuálních praxí s asistencí). Lidé mohou využívat online poradny i osobní setkání. Tyto služby se nazývají **sociální rehabilitace**.

Každý člověk, který v České republice hledá práci, se může obrátit na **úřady práce**. Ty zaregistrují člověka jako uchazeče nebo zájemce o práci, poskytnou základní informace, lidem s postižením je nabízena pracovní rehabilitace nebo rekvalifikace.

Pracovní rehabilitace je jedním z nástrojů podpory zaměstnávání osob s postižením. Jde o souvislou činnost zaměřenou na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby s postižením. Zahrnuje zejména poradenskou činnost zaměřenou na volbu povolání, volbu zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti, teoretickou i praktickou přípravu pro zaměstnání, zprostředkování,

udržení a změnu zaměstnání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výtěžné činnosti (zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb.). Pro osoby se zdravotním postižením mohou být organizovány i specializované rekvalifikační kurzy.

Existuje však množství lidí s postižením či znevýhodněním, kteří uplatnění na trhu práce nenachází. Ti mohou využívat sociální služby. Jednou z nich jsou **sociálně terapeutické dílny**. Jsou to „ambulantní služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umísitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce“ (zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Cílem této služby je dlouhodobá a pravidelná podpora rozvoje a zlepšování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie. Dalším cílem je zabránit sociálnímu vyčlenění, ke kterému u osob s postižením či znevýhodněním, které nemají zaměstnání, může docházet.

The image features a large yellow geometric shape on the left side, which is a right-angled triangle with its hypotenuse facing right. A white banner with a slight drop shadow is positioned at the bottom right, overlapping the yellow shape. The banner contains the text 'Příklady dobré praxe' in a black, sans-serif font. A thin yellow horizontal line is located below the banner, extending across the width of the page.

Příklady dobré praxe

V České republice existuje již množství materiálů, které mají pomoci s orientací v problematice pracovního uplatnění osob s postižením a poradit, jak na to (**brožury, rádce, manuály atp.**).

Informují o specifických vybrané cílové skupiny, zpravidla se zaměřují na oblasti, ve kterých tito lidé mohou mít obtíže, ve kterých potřebují podporu a v čem spočívá jejich potenciál. Upřesňují, jaký druh podpory je vhodné poskytovat. Radí zaměstnavatelům, jak postupovat, pokud zaměstnávají nebo chtějí zaměstnat člověka s postižením (např. kde najdou informace v legislativě, zda mají nárok na finanční podporu, jak upravit pracovní prostředí a pracovní podmínky).

Pomáhají poradenským pracovníkům, asistentům či učitelům v podpoře osob s postižením při hledání práce, bydlení nebo obecně v podpoře jejich rozvoje a osamostatnění.

V neposlední řadě ale pomáhají samotným lidem s postižením, protože srozumitelně a přehledně vysvětlí, jak postupovat při hledání práce nebo bydlení, při komunikaci s druhými, při vyřizování věcí a přebírání odpovědnosti za sebe a svůj život. Často vedou krok za krokem, nabízí vzor, jak napsat životopis, motivační dopis, jak se připravit na úvodní pohovor, ale i jak si uvědomit, co člověk od života chce, jaké jsou jeho silné stránky a možnosti.

Brožury a manuály – výběr:

APLA Jižní Morava (2014). Metodika podpora osob s PAS při uplatnění na pracovním trhu. Brno: APLA Jižní Morava. (24 stran) – pro zaměstnavatele a uchazeče o práci

Kavalírová, K. (2012). Nevidomý ve vaší firmě. Praha, Okamžik. (52 stran)

Sdružení Práh (2013). Jdu do toho! Rádce uchazeče o zaměstnání (pro osoby s psychotickým onemocněním). Brno: Sdružení Práh. (31 stran + 4 přílohy se vzory životopisu, motivačního dopisu, pracovní smlouvy, výpovědi z pracovního poměru)

SENEL – portfolio pro osoby s postižením (Passport to Employment - <https://www.jamk.fi/en/Research-and-Development/RDI-Projects/senel/project-overview/passport-new/>) a

malý průvodce pro zaměstnavatele (Miniguide for Employers - <https://www.jamk.fi/en/Research-and-Development/RDI-Projects/senel/project-overview/miniguide-new/>) – oba dokumenty ke stažení čtyřech jazycích (angličtina, čeština, finština, němčina)

Rytmus (2005). O tom, jak Tom hledá práci... a agentura podporovaného zaměstnávání pomůže. Praha: Rytmus. (18 stran informací + hra)

SENEL – Osobní a profesní profil (Passport to Employment)

Osobní a profesní profil je určen těm, kteří budou hledat práci. V něm sbírají informace o sobě, své dovednosti, zájmy a dosavadní zkušenosti. Slouží k tomu, aby si člověk uvědomil, co již umí, zná a co může budoucímu zaměstnavateli nabídnout. Zároveň v něm může poukázat na to, co mu činí problémy, v čem potřebuje podporu a pomoc a jakou. Člověk si profil vytváří pro sebe, může ho ale poskytnout i zaměstnavateli, u kterého se budou o práci ucházet, a kterému se chtějí představit. Při jeho vytváření může člověk spolupracovat s učitelem, poradenským pracovníkem, rodičem apod.

Profil vychází z myšlenky, že každý člověk má individuální silné stránky, dovednosti a kompetence. Velký prostor je věnován také volnočasovým aktivitám a zájmům, protože mladí lidé ještě nemusí mít dostatek pracovních zkušeností. Je rozdělen do dílčích částí. Každá obsahuje otázky, které člověku usnadní představení svých kompetencí a odborných znalostí.

Do profilu je možné informace psát, je možné však přiložit i fotky nebo video. Profil existuje v pdf podobě ke stažení, je však možné ho vytvořit i pomocí Google Sites a na internetu ho rovnou sdílet se zaměstnavatelem (či poradenským pracovníkem). Vedle profilu je zde nabídnuta i šablona pro vytvoření životopisu.

Tento profil (passport) existuje ve čtyřech národních variantách a jazycích (angličtina, čeština, finština, němčina), je možné jej v pdf nalézt zde (<https://www.jamk.fi/en/Research-and-Development/RDI-Projects/senel/project-overview/passport-new/>).

Profil vznikl v rámci projektu The Special Education Needs Employment Links (SENEL), který byl kofinancován z prostředků Evropské unie, programu Erasmus+ Key Action 2 (co-funded by the

European Union's Erasmus+ Key Action 2 programme) (2015-2017)

Laakkonen (2016): <https://ilonalaakkonen.wordpress.com>

Příklad č. 1 – cesta paní L. k práci

Paní L. má mentální postižení. Po základní škole pokračovala na praktické škole (v České republice je praktická škola jedna z možností středního vzdělávání pro jedince s mentálním postižením). V průběhu její návštěvy jí byla nabídnuta možnost zúčastnit se tranzitního programu – individuální praxe na pracovišti s doprovodem. Tuto možnost po konzultaci s rodiči a školou přijala. V průběhu jednoho roku chodila na praxe do kaváren, prostředí, které ji zajímalo. Seznámila se s prostředím, činnostmi, naučila nové dovednosti, osvojila nové pracovní kompetence a rozvíjela komunikační schopnosti, zvykala si na pracovní kolektiv a různé množství návštěvníků v kavárnách.

Po ukončení školní docházky přešla do programu podporovaného zaměstnávání, které nabízí stejná nezisková organizace jako přechozí tranzitní program. Paní L. neměla zatím jasné představy o tom, co by chtěla dělat. Prvním krokem bylo zjišťování dovedností, zájmu, silných stránek a obtíží, na základě nich byl stanoven plán podpory. Ten je zaměřen na vyhledávání

pracovních míst, ucházení se o ně a domluvu se zaměstnavatelem, zapracování na novém místě s podporou asistenta, která je součástí podporovaného zaměstnávání. Cílem je rozvíjet pracovní schopnosti a kompetence paní L., podporovat její motivaci a zájem o práci. Paní L. chce pracovat, je pečlivá, ochotná se učit nové věci, překonala obavu se zeptat, když neví, snaží se rozvíjet v oblasti komunikace i cestování na a z pracoviště. To jsou silné stránky, o které je třeba se opírat.

Důležité body:

- Spolupráce školy a neziskového sektoru – sociální služby zaměřené na přechod škola povolání nabízené již během vzdělávání
 - Navazující služby – vhodná nabídka podpory i po ukončení školní docházky
 - Nastavení člověka – zájem o práci, aktivní přístup, ochota na sobě pracovat
 - Dobrá předchozí zkušenost – na pracovišti během praxí, možnost podpory v případě potřeby zaměřené nejen na vykonávání práce, ale i cestu do/z práce, rozvoj komunikace
 - Podporující prostředí – rodina, asistenti, kolegové
 - Bezplatnost služeb – tranzitní program i podporované zaměstnávání

Příklad č. 2 – cesta pana H. k práci

Pan H. je člověk s paranoidní schizofrenií. Již v době jeho hospitalizace v psychiatrické nemocnici probíhala spolupráce se sociálními službami (komunikace s panem H. a jeho rodinou) o jeho životě po opuštění nemocnice. Před propuštěním z hospitalizace (3 týdny předem) nalezena práce na třídně oblečení Charitní bazaru Baltazar, pracovní doba zpočátku 4 h. denně/3 dny v týdnu, pracovněprávní vztah, zkušební doba 3 měsíce.

Předem proběhla příprava celého týmu na příchod pana H. (vysvětleny okolnosti jeho onemocnění a chování, tým rozhodl o přijetí pana H.)

Obtíže pana H.: bludy (zpočátku tzv. bludné ladění, posléze persekční bludy) zejména pocitu ovládnutí, čtení či vkládání myšlenek, halucinace (poruchy vnímání), nápadnosti v chování, někdy až agresivní chování, které je pro jeho okolí nesrozumitelné a nepochopitelné

Důležité body:

- Návaznost na léčbu – spolupráce psychiatrické nemocnice se sociálními službami a rodinou během hospitalizace
- Perspektiva práce – nabídka práce ihned po ukončení léčby v nemocnici (pocit smysluplnosti, přebírání odpovědnosti za svůj život)
- Pracovní podmínky reagující na člověka – úprava pracovního místa, náplně práce a pracovní doby, ale s obvyklým postupem 3 měsíce zkušební doba
- Zaškolení a příprava pracovního kolektivu přispívající k přijetí a ochotě pomoci
- I nadále spolupráce mezi sociálními službami, zaměstnavatelem a nemocnicí (zprostředkovává soc. pracovník dané sociální služby), ve zkušební době intenzivní, poté snižování intenzity
- Využití podpory psychiatra/psychologa jako ambulantní možnosti pomoci – podmínka pro přijetí (zde 1x měsíčně setkání s psychologem na pracovišti po dobu 1 roku)
- Zpočátku zaměstnání formou veřejně prospěšných prací
- Po roce dobré zkušenosti s přístupem pana H. k práci podpora k hledání místa na hlavní pracovní poměr – nalezeno místo v ZOO při péči o výběhy velkých zvířat
- Velké úsilí všech zúčastněných se vyústilo v úspěšné znovu začlenění člověka se schizofrenií do pracovního procesu.

Závěrem...

Nezbytné při podpoře osob s postižením či znevýhodněním na cestě za prací

Propojenost služeb poskytující komplexní přístup

Návaznost služeb (na školu, na léčbu, na opuštění výkonu trestu apod.)

Zapojení rodin a relevantních osob do celého procesu podpory

Hledání **práce na míru** – ochota/nutnost přizpůsobit pracovní podmínky člověku, ale úprava (úleva) jen tehdy, kdy je nutná

Průběžná podpora a doprovod – při ujasňování schopností, kompetencí a možností, při hledání práce, při zapracování na pracovišti, při obtížích (které mohou vyústit ve zhoršení výkonnosti a ztrátě zaměstnání)

Zaměření na potenciál, možnosti a dovednosti osob s postižením či znevýhodněním
Podporu potřebují lidé s postižením i zaměstnavatelé

Seznam zdrojů:

PROCHÁZKOVÁ, L. (2015). Možnosti pracovního uplatnění lidí s postižením – současné trendy v České republice a v zahraničí. Brno: Masarykova univerzita. doi: 10.5817/CZ.MUNI.M210-8135-2015.

Dostupné v pdf na MuniSpace (<https://munispace.muni.cz/library/catalog/book/804>).

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů, část III – Zaměstnávání osob se zdravotním postižením, část V – Aktivní politika zaměstnanosti.

Epralima - Escola Profissional do Alto Lima, C.I.P.R.L.

CESUR - Centro Superior de Formação Europa Sur

Unione Italiana Lotta alla Distro a Muscolare
Sezione di Saviano

DAFNI KEK

E-Seniors

MUNI - Masaryk University

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

“This project has been funded with support from the European Commission. This publication [communication] reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.”